

Zubovits Fedor huszárkapitány afrikai kalandozásai ^[1]

A legendás huszárkapitány, Zubovits Fedor (1846–1920) a Monarchia érdekszféráján kívül eső háborúkban való részvételéért is kiérdemelhette volna a „kalandor” jelzőt. Ha azonban ehhez még hozzávesszük számos „különleges” utazását, sokoldalú és vakmerő személyiségét, valóban nem túlzás e fogalommal jellemezni főhősünket. Az élete végéig sokoldalú tevékenységet folytató kapitány (katona, feltaláló, vadász, „sportsman”, diplomata, publicista, párbajhős) Afrikában eltöltött időszakait is ugyanaz a szerteágazó tevékenységi kör jellemezte, mint „ittthon” – ez utóbbi fogalom Európát és az Osztrák–Magyar Monarchiát jelentette számára.

Bevezető

Tanulmányunk Zubovits Fedor afrikai tevékenységeit veszi sorra: elsőként az egyiptomi alkirály kormányzójának tett szolgálatát, majd az afrikai vadászatok során szerzett tapasztalatait. Míg a fiatal, szabadságolt állományban lévő katona számára az előbbi a vagyonszerzés lehetőségét, az utóbbi már a vagyonos, hírneves feltaláló kedvenc elfoglaltságát jelentette. Ismertetjük a szudáni keresztény foglyokat kiszabadító hadjáratának tervét, amely nemes célkitűzés volt, de a kapitány nemzetközi imázsának fenntartását is szolgálta. Végezetül kitérünk a Zubovits által elképzelt magyar lótenyésztés fellendítésének ügyére, amelyet már a közügyekben aktívan résztvevő, a fekete kontinensen otthonosan mozgó emberként intézett. E tevékenysége időben egybeesett a sólyomidomítással, amelynek újbóli meghonosítását tervezte.

Az életút röviden

Zubovits Fedor neve fogalom volt már saját korában is. Mint fentebb említettük, a katonai pálya mellett számos egyéb tevékenységet folytatott, amelyek révén ismertté és elismertté vált nemcsak szűkebb hazájában, hanem nemzetközi téren is. A Hont megyében született, de Nógrádban nevelkedett kapitány a „fél világot” beutazta, s tucatnyi lakhelye volt. Katonaként számos európai hadjáratban vett részt, az 1866-os porosz–osztrák háborútól kezdve az I. világháborúig. A königrátrai csata után *Giuseppe Garibaldi*[1] Róma elleni hadjáratán bukkant fel 1867-ben, majd 1875-ben Spanyolországban találjuk, ahol a karlisták[2] ellen harcolt.[3] Ezután az 1877-es orosz–török háborúban a törökök mellett, 1880-ban Albániában a montenegróiak ellen fogott fegyvert. Az első világháborúban az általa feltalált szárazföldi torpedóhoz szervezett osztályt vezette 1914–1916 között a Kárpátokban és az olasz frontokon.

Kitűnő lovasként 1874-ben vált ismertté, amikor lóváltás nélkül 14 nap alatt Bécsből Párizsba lovagolt, felállítva ezzel az akkori távlovagló rekordot. Ezzel is, illetve számos párbajával, meghökkenítő kísérletével érdemelte ki a *sportsman* címet. Ráadásul Triesztben az elsők között épült *Deserteur* nevű vitorlás hajója.[4] Legjelentősebb találmányának, a szárazföldi torpedónak köszönhetően nagy vagyonra tett szert, amely kellő alapot biztosított utazásaihoz és kedvenc elfoglaltságához, az észak-afrikai vadászataihoz.

Közéleti szerepelései általában lakhelyeihez kötődtek. 1890–1900 között Nógrádverőcén kibérelte a Migazzi-kastélyt, ekkor megyebizottsági tagságot vállalt. A díjnokok fizetésének megemlése érdekében komoly erőfeszítéseket tett. Ezt követően egy rövid időre Triesztbe költözött, majd visszatérte után 1904-ben a ma Dunakeszihez tartozó Alagon telepedett le, ahol a lóversenyügy és a lótenyésztés foglalkoztatta. Következő és utolsó lakhelyén, Visegrádon már a villamos vasút kiépítéséért lobbizott.[5] A torpedón kívül azonban még két szabadalmzatott találmánya volt: az automata előőr, amely a torpedó jelzőberendezése volt, és az akusztikus vészfék, amelyet a szemaforok hibás működése által okozott vasúti szerencsétlenségek kiküszöbölésének céljából hozott létre. Ezenkívül számos színvonalas publicisztikája jelent meg, főként a *Budapesti Hírlap* és a *Pesti Hírlap* hasábjain.

Egyiptomban

Észak-Afrikával, azon belül Egyiptommal Zubovits már fiatalon kapcsolatba került, amikor sérülései miatt szabadságolt állományba helyezték 1872-ben. 16 éves korától kezdve eddig az időpontig Zubovits Fedor kizárólag a katonai hivatást gyakorolta, hadnagyi rangig jutott. Gyökeres változást hozott életében a *Johann Wilczek*[6] felfedezővel való megismerkedése, aki szintén harcolt az 1866-os porosz–osztrák háborúban, s aki Nílus vidéki expedíciót vezetett 1868 és 1870 között. Általa jutott el először Zubovits Afrikába, s ettől kezdve érdeklődési köre egyre inkább kiszélesedett: a katonai hivatás mellett számos, egymástól gyökeresen eltérő tevékenységbe kezdett.[7] Már az sem szokványos tény, hogy fiatal katonaként csatlakozhatott a földrajzi felfedezőhöz, ám az még különlegesebb, hogy egyenesen *Koscielszky László*, más néven *Sefer* pasa,[8] Izmail egyiptomi alkirály[9] kormányzójának szolgálatába állhatott.

A *hogyan* és *miként* kérdésekre a válasz még nem egyértelmű, de egyes adatok szerint Zubovits Berlinben ismerkedett meg Seferrel,[10] míg más forrásokból arra következtethetünk, hogy a volt honvédtábornok, *Klapka György*[11] segítette elő megismerkedésüket.[12] Klapka még törökországi emigrációja során ismerte meg Sefer, aki a magyar menekülteket segítette *Abdul Medsid* szultán[13] megbízásából. Klapka 1872-től visszavonult a politikától, sokat utazott, s főként Egyiptomban voltak gazdasági kapcsolatai.[14] Ez utóbbi tény segít elhelyezni, illetve megmagyarázni Zubovits Fedor életében azt az eddig nehezen besorolható és értelmezhető eseményt, miszerint 1867-ben csatlakozott Garibaldihoz és részt vett a Róma elleni hadjáratban.[15]

Zubovits két éven keresztül Sefer pasa mindenese, adjutánsa lett, de lovászmesteri képességét tartották legfőbb érdemének. Egyik mesterműveként tartották számon az ukrán pusztákról származó vad mén orosz hármassá fogatba való trenírozását.[16] Az 1872 és 1874 közötti szolgálata során Zubovits legfőbb feladata az volt, hogy az Izmail alkirály által megvásárolt stájerországi várkastélyba, Berchtoldsteinbe szállítsa az alkirály ingóságait, azt a hamis állítást fenntartva, hogy Sefer pasáé lesz a vár, mivel az eladósodott Izmail így szeretne volna kimenteni a vagyonát Egyiptomból. Zubovits két évig utazgatott inkognitóban Afrika és Berchtoldstein között, legvégül még Sefer pasa lovai is idekerültek. Izmail viszont az 1879-es detronizációja[17] után csak egy éjszakát töltött a királyi fényvel berendezett várban, mert a zord időjáráshoz nem volt hozzászokva. Továbbutazott Nápolyba, s így a várkastély valóban Sefer birtokába került.[18]

Feltehetően ebben az időszakban kedvelte meg Zubovits Afrikát, hiszen e kalandját további afrikai utak követték.

Miután 1874-ben befejezte szolgálatát Egyiptomban, felállította a Bécs–Párizs távlovagló rekordot, ezt követően vált nemzetközileg is ismert személyé. A tizennégy nap alatt, lóváltás nélkül megtett út végén Párizsban napokig ünnepelték Zubovitsot, aki mellett ismét felbukkant Klapka György, miután Kairóból együtt érkeztek meg Európába.[19]

Az 1877-ben kitört orosz–török háborúban Zubovits is részt vett, egy cserkesz (kaukázusi) csapatot vezényelt az oroszok ellen.[20] Valószínűleg egyáltalán nem a véletlen műve volt, hogy Klapka is éppen ott tartózkodott a törökök „haditanácsadójaként”. [21]

A fenti tények alapján megkockáztathatjuk, hogy Zubovits Fedor egyiptomi működéséhez Johann Wilczeken kívül Klapka György is nagyban hozzájárulhatott.

Zubovits az 1880-as évek elejét találmánya fejlesztésének szentelte, és 1882-ben szabadalmaztatta a szárazföldi torpedót, amely által anyagi függetlenségre tett szert. Ez lehetőséget kínált számára, hogy visszatérhessen Afrikába, immár a mindenki által ismert kapitányként.[22] Ekkor már nem kenyérkereseti lehetőséget jelentett számára a kontinens, hanem kedvenc hobbija, a vadászat színhelyévé vált, ahova szinte élete végéig vissza-visszatért. [23]

Ismalia kikötője (Egyiptom, 1880-as évek)
Kubinyi Ferenc Múzeum gyűjteménye, Szécsény

Vadászatai a kontinensen

Ahogy már említettük, az anyagi függetlenség volt a fő tényezője, illetve feltétele annak, hogy ezt a főúri sportot, az afrikai vadászatot Zubovits aktívan gyakorolhassa. Az 1880-as évek végétől kezdődtek útjai, amelyekről az újságok is beszámoltak. Útban Afrika felé rendszeresen Triesztben, a *Hotel du la Ville* szállodában szállt meg.[24] Valószínűleg az egyre gyakoribb utazásai miatt vásárolt az 1890-es évek végén e városban egy villát, majd a használaton kívüli egykori osztrák erődítményt, a Kressich-erődöt.[25] Ennek nemcsak üzleti, hanem gyakorlati okai is lehettek, mivel a Monarchiában Triesztből lehetett a legegyszerűbben eljutni Egyiptomba az *Österreichischer Lloyd* hajóival.

Zubovits 1888 és 1911 között rendszeresen megírta vadászélményeit s az ezzel kapcsolatos céljait, elképzeléseit sajátos stílusú, lebilincselő cikkeiben, amelyek egyre terjedelmesebbekké váltak. Első cikkében főként az angolok által Egyiptomban bevezetett vadászati korlátozások ellen emelt kifogást. Mint írta, a Menzales[26] taváról – amely egykor az európai vándormadarak találkozóhelye volt – valósággal eltűntek a szárnyas vadak. Kairótól megtett háromórás hajóútja során is mindössze négy kacsát látott. Ugyanez volt a helyzet a Felső-Níluson is, ahol a kevés, féltékeny szárnyas vadat csak kisebb zátonyokon és szigeteken lehetett megközelíteni. Zubovits szerint ez lett az eredménye azoknak az irtóvadászatoknak, amelyeket német utazótársulatok vittek végbe hajóikról, mindössze azért, hogy a leeseő és a Nílus ragadozóitól elnyelt vadak látványában gyönyörködjenek. Ez különösen tetszett azoknak a hölgyeknek, akik Zubovits barátja, Prónay „Bandi” szerint „a bulaki múzeum múmiái és egytől egyig megszöktek, hogy kéjutazást tegyenek Felső-Egyiptomban.”[27]

Azt is megtapasztalta, hogy Assuan és Vadihalfa között – ahol akkoriban az angol hadtest szükségleteit látták el – már minden nemesebb vadat eltávolítottak, így például a nilusi vízilovat. Az igazi nilusi vadászat Zubovits szerint Vadihalfán felül kezdődne, ott pedig véres betűkkel van *Osman Digna*[28] parancsszava felírva: „Itt tilos a vadászat!” Csalódottságát tükrözte az alábbi megállapítás is: „vége a régi szép időknek, amikor még Izmaila volt a vicze király és Sefer pasa Egyiptom prófétája – ami akkor még tejben és mézben úszó Kánaán, a mesés kincsek és páratlan vendégszeretet hazája volt – az most a hallatlan adósságok és az angol csöherek országa.”[29]

1889-ben újból Afrikában tartózkodott vadászat céljából, amelyről a sajtó ismét beszámolt. A tudósításból kiderül, hogy Zubovits éppen Komanbóban tartózkodott, amikor „núbiai forrolázban”[30] betegedett meg, ezért Kairóba vitette magát kezeltni. Itt tudta meg, hogy Szudánban öt osztrákot (köztük három misszionáriust) tart fogva az ottani politikai és vallási vezető, Abdullah máhdi.[31] Ez az epizód azért érdekes, mert későbbi magánexpedíciója – amelyről a későbbiekben lesz még szó – e foglyok kiszabadítására irányult.

1892 februárjában oroszánvadászatra indult Tuniszba, de itt is csalódás érte. Hat nap eltelté után, apró párducon és hiénán kívül egyebet nem látott. Ez esetben a franciákat vádolta az oroszánok eltűnésével, mert a bennszülöttek szerint a franciák egy egész századdal vadásztak a nemes vadra.[32] Hat főből álló vadásztársaságuk ezután az Atlasz-hegység irányába tartott, először vasúton Ghordiman felé, – amely 250–300 km távolságra van Tunisztól – majd onnan 40 kilométert tettek meg karavánnal Fedsáig.[33] Itt sok volt a vaddisznó és a szarvas, s emiatt a párducok és az oroszánok kedvelt tartózkodási helyeként tartották számon a vidéket. A bennszülöttek szerint a párduc itt veszélyesebb volt az oroszánnál, mivel nagyobb testű a Szaharában élő társaitól. Arról azonban már nincs híradás, hogy ez a vadászat milyen eredménnyel zárult.

Zubovits Fedor hajóúton, az 1890-es években (Zubovits Fedor ülve)
Kubinyi Ferenc Múzeum gyűjteménye, Szécsény

Tíz évvel később ismét Assuan környékén vadászott, majd Vadihalfába utazott tovább. A szudáni kormányzóság a vadászengedély díját 25 fontban állapította meg. Ezenkívül külön lódíjakat is meghatároztak, például egy oroszlán 25 font, egy gorilla vagy nőstény elefánt 50 font, míg egy hiéna 5 font volt. Zubovits Fedor viszont az angol kormánytól szabad vadászati és lövési engedélyt kapott.[34]

Ekkor csatlakozott először a beduinok vadászkaravánjaihoz, akiket „a sivatagok fejedelmeinek” nevezett, és akik szerinte még soha el nem tévedtek a sivatagban. A kapitányt lenyűgözte, hogy a naponta 80–100 kilométert is megtevő karaván mindent elejtett, ami az útjába került. Csak egy-két sátot vittek magukkal a sólymok és a vadászleopárdok számára, hogy az állatok figyelmét minden egyébtől elvonják, és így kizárólag a vadászatra koncentrálnak.[35] Amikor aztán vadra találtak, vagy a sólymokat, vagy a leopárdot bocsátották utána, majd ezt követte a legveszélyesebb pillanat, a leopárd zsákmányának elvétele. Zubovits ilyen leopárral vadászó törzsekhez csatlakozott, mielőtt megismerkedett a solymász beduinokkal.

1906-ban újabb útra indult, ezúttal Közép-Egyiptomba, Heluanba, rókavadászatra. A Szahara egyik oázisában kisebb ragadozókat próbált befogni, hogy a budapesti állatkertnek adományozza őket. Ekkor történt, hogy egy törpe fehér rókát öt órán keresztül lóháton üldözött eredménytelenül, majd a nagy hőség és a hosszas lovaglás után visszatértek a sátraikhoz. A kapitány szomjúságát egy tó vizével csillapította, aminek következtében maláriás lett, és csak a heluani orvosoknak köszönhetően maradt életben.[36]

[4]

Zubovits Fedor a Szaharában.

Tolnai Világlapja, 1909. április 25. 17. sz.

1909-ben jelentek meg az első híradások azzal kapcsolatban, hogy Zubovits Fedor a sólyomidomítást tanulmányozta a Szaharában. A legügyesebb solymász beduinokkal történt megismerkedéséről a következő év tavaszán számolt be, amikor a solymászat elsajátításának érdekében csatlakozott a Szaharában a híres *Abu-el Farrausz* törzshöz, amelynek tagjait elkísérte az útjukra.[37]

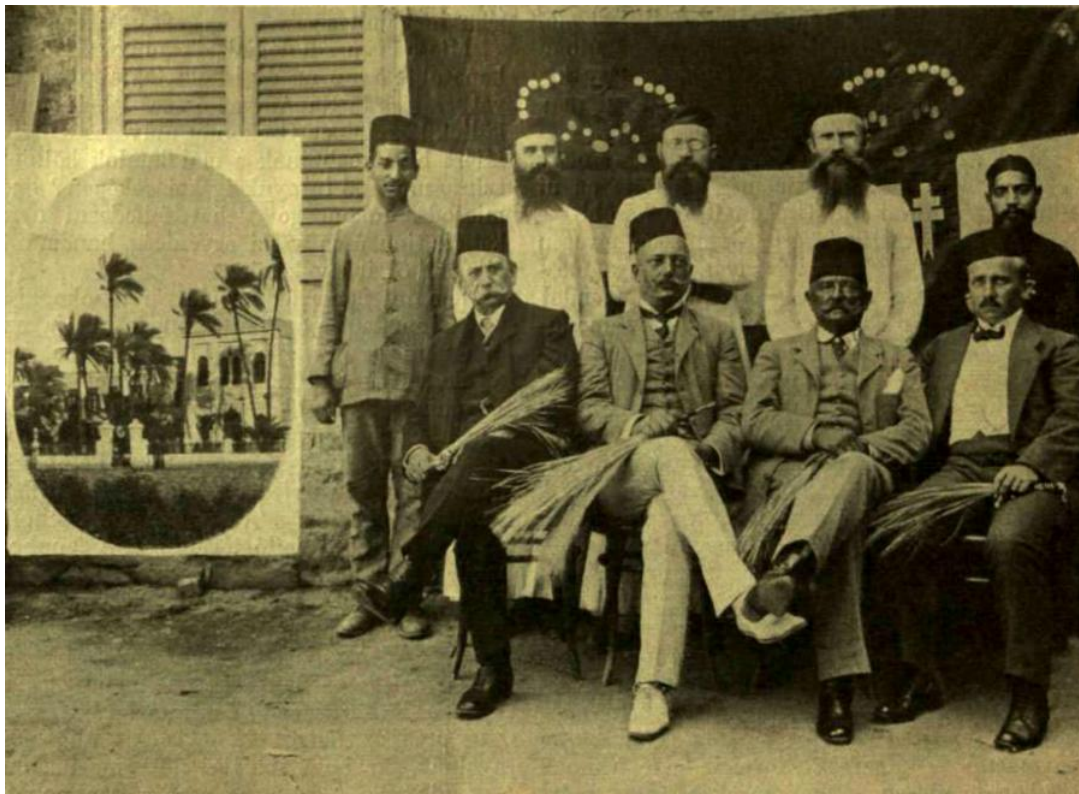
Zubovits Fedor beduin vadásztársával 1910 januárjában
Kubinyi Ferenc Múzeum gyűjteménye, Szécsény

[5]

A kapitány hónapokon keresztül vándorolt a nomád törzsekkel a sivatagban lovaival, tevéivel, öszvéreivel és fejős bivalyaival. A kényelemhez szokott európai emberek számára ez igencsak nagy megpróbáltatást jelentett volna, de nem úgy Zubovits Fedornak, aki számos háborúban megedződött katonaként hozzá volt szokva a szélsőséges körülményekhez és környezeti viszonyokhoz. Az *Élet a karaván úton* c. cikkében például nemcsak a szaharai karavánok típusait, résztvevőit, hanem azok életmódját is bemutatta, írásai komoly forrásértékkel bírnak.[38]

A vadászat abban az időben majdnem minden karaván életének része volt, így a kereskedelmi vagy tudományos célokat kitűző karavánoknak is, sőt, a kereskedelmi karavánok vezetőiből kerültek ki a későbbiekben a tudományos expedíciók vezetői.[39] Ugyanígy nehéz elválasztani az Afrika-kutató fogalmát az afrikai vadásztól, mert mindkét tevékenységnek a vadászat meghatározó eleme volt. Zubovits Fedort az utóbbi csoportba sorolhatjuk, főként azért, mivel a beduinok vadászkaravánjához csatlakozva űzte ezt a sportot, és – mint fentebb láthattuk – a bennszülöttek vadászati módszere a létfenntartást szolgálta, így minden vadat elejtettek, ami az útjukba került. (Lásd az 1 sz. dokumentumot!) Ez a passzió természetesen óriási összegekbe került, s ezenkívül – a cél érdekében – a kapitány a beduinokat különböző ajándékokkal halmozta el, például gramofonnal, játéktelefonnal, vagy fényképezőgéppel.

Zubovitsnak számos viszontagságban is része volt vadászat közben. Ilyen volt az 1911 januárjában tomboló vihar, amely a sivatag arculatát egészen megváltoztatta, s az éppen vadászó kapitány is csak nehezen tudott visszajutni a táborba. Odaveszett egy lova, ráadásul néhány kitűnően betanított solymát is magával ragadta a tomboló orkán. Két hónappal később újabb megpróbáltatáson esett át, amikor balesetet szenvedett. Tevéje ugyanis vágatás közben egy engedetlen sólyom visszahívásakor gödörbe lépett, maga alá temetve a kapitányt. Törés nem történt, de a jobb lábát megoperálták.[40]

Zubovits Fedor a balesete után (ülő sor, jobbról a második)
Vasárnapi Ujság, 1911. április 2. 14. sz.

[6]

Lábadozása közben a közép-afrikai misszió kolostorában összefoglalta addigi tapasztalatait a sólyomvadászatról.[41] Arra a megállapításra jutott, hogy a Magyarországon egykor népszerű vadászati módszer nem volt tökéletes, mert őseink egy-egy vadászatra harminc, negyven sólyommal vonultak ki, és azok fele többé nem tért vissza. Szerinte ha a beduinok ennyi sólymot veszítenének, éhen halnának. A sólyomidomítást az emberi türelem egyik legnagyobb próbatételének tartotta, mert nehéz egy ragadózó madarat úgy idomítani, hogy felejtse el szabadságának fő elemét, a levegőt, és visszarepüljön egy fűtlyre, vagy hangra.

Zubovits élő galambbal tanította sólymait a visszatérésre, de még így is sok ezüstgyűrűbe, tajtékpipába, revolverbe, zsebkésbe került, amíg a beduinok beavatták a mesterségbe. Szerinte a *Farrausz* törzs volt a legügyesebb a sólymok megsértett szárnyainak gyógyításában is, amely lényeges része volt a sólymászatnak. Meglepte a kapitányt, hogy a *Farrausz* törzs sólymai még vaddisznóra is vadásztak. Erre a beduinok úgy tanították a sólymokat, hogy eleinte apró malacokat szereztek be és azokat fogatták el, majd egyre nagyobb és nagyobb malacokkal történt a gyakorlat, míg végül az egészen nagy vaddisznóra is felszárnnyaltak..[42]

Zubovits Fedor sólyomvadászat közben
Tolnai Világlapja, 1910. május. 1. 18. sz.

Zubovits gyakran vadászott a *Saladin* nevű törzssel is, amelynek tagjai szegényebbek voltak a *Farrausz* törzsnél, de szerinte könnyelműbbek is, mert sok sólymuk nem tért vissza vadászat közben. A kapitány azt is megfigyelte, hogy általában kétféle vadász sólymot alkalmaztak a beduin törzsek. Az egyiket repülő vadra, a másikat futó vadra idomították. Ám a *Farrausz* törzs e tekintetben kivételt képezett, mert tagjai emberfölötti erővel igyekeztek a madarakat úgy idomítani, hogy mindkét fajta vadászatra használhatók legyenek.

A kapitánynak összesen húsz sólyma volt, közülük a legkiválóbb a *Tarbus* nevű hétéves szudáni sólyom, amely 1910 telén kilenc darab kócsagot és négy darab gazellát ejtett el.[43] *Tarbust*, a „Szahara gyöngyét” a *Farrausz* törzstől vette meg, s ezért a madárért még Theodore Roosevelt[44] is ötezer frankot és egy vadászleopárdot kínált neki. Annyira engedelmes volt, hogy a vad után való repülés közben is visszajött hívására, így a sátor körül sem volt szükség a leláncolására. Egyaránt támadta a futó- és a repülő vadat, s mindent visszavitt, amit elbírt. Zubovits magával vitte Visegrádra, mert annyira hozzánőtt. Nem sokkal hazaérkezésük után azonban elpusztult, s ennek okát még a budapesti állatgyógyintézetben sem tudták megállapítani.[45]

Zubovits Fedor és segédje, Mohamed, valamint Tarbus
Tolnai Világlapja, 1910. május. 1. 18. sz.

A kapitány utoljára 1911-ben vett részt vadászaton Észak-Afrikában, ezután már nem volt sem lehetősége, sem ideje haditudósítói és diplomáciai megbízatásai, majd I. világháborús szerepvállalása miatt. Így nem válhatott valóra az a terve, hogy az egykor Magyarországon úzott vadászsporthoz, a sólyomvadászatot újból meghonosítsa, bár a beduinok módszerének pontos leírásával mégis csak maradandót alkotott.

Joggal tehetnénk fel azt a kérdést, hogy neve miért nem maradt a köztudatban a nagy Afrika-vadászok mellett. Hiszen olyan helyeken is járt a „legmélyebb” Afrikában, ahol addig nem sok fehér ember fordult meg, vagy ha igen, azokat „*hazamenetelkor biztos, hogy fehérbe öltözött szüzek fogadták és biztos, hogy beválasztották vagy egy tucat tudományos egyesületbe.*”^[46] Zubovits tevékenysége valószínűleg azért merült feledésbe, mert vadászélményeiről könyvet nem írt, és csak néhány cikke maradt fenn, szemben Kittenberger Kálmán^[47] vagy Széchenyi Zsigmond^[48] számos kötetével.

Az évtizedek alatt gyűjtött vadásztrófeáiból, fegyver- és néprajzi gyűjteményéből kiállítást rendezett be visegrádi kúriájában, amelyet képeslapokon is megörökített az utókor számára. Halála után a gyűjteménye – amelyet eredetileg először a balassagyarmati múzeumnak, majd a Nemzeti Múzeumnak szánt – egy Váci utcai régiségkereskedésbe került és szétaprózódott.^[49]

Őnjelölt felszabadító Szudánban

Zubovits Fedor, aki mégiscsak elsősorban katona volt, nem hagyta ki a „háborúskodást” Afrikában sem. 1893-ban egy katonai magánakciót szervezett abból a célból, hogy a szudáni máhdi keresztény foglyait kiszabadítsa. 1883-ban Szudán népe ugyanis felkelt az egyiptomi uralom ellen, és megkezdődött az ún. „dervisháború”, amelyből az angolok sem vonhatták ki magukat. Mohammad Ahmed^[50] vallási és politikai vezetővé, máhdivá, azaz prófétává lépett elő, és azt hirdette, hogy visszaállítja az igaz vallást, illetve megszabadítja a tömegeket szenvedéseitől. A Hicks angol tábornok vezetésével álló egyiptomi–angol csapatok óriási veszteséget szenvedtek 1883 szeptemberében. 1885-ben Khartumot is elfoglalták a máhdisták, az ütközetben Gordon tábornok, a tartomány kormányzója is áldozatul esett.^[51]

A máhdi viszont a táborban terjedő járványba halt bele, ezután a hatalmat leghűségesebb követője, az első kalifának kinevezett *Abdullah Ibn Mohamed* gyakorolta. Parancsára Khartum mellett egy új várost építettek, Omdurmán lett az új máhdisták állam fővárosa.^[52]

Az egyiptomi–angol csapatok soraiból Abdullah katonái számos keresztény foglyot ejtettek. Közük volt Rudolf Slatin pasa, Nyugat-Darfur kormányzója is, aki még 1883-ban, a máhdi elleni harcokban került fogságba.^[53]

A *Budapesti Hírlap* szerint Zubovits 1893 decemberében indult útnak, hogy egykori tisztársát, Rudolf Slatint, illetve Karl Neufeldet^[54] kiszabadítsa.^[55] Zubovits motivációját nem ismerjük, nem tudjuk, miért döntött pont ekkor a magánexpedíció megszervezése mellett, hiszen a foglyok már évek óta a máhdi foglyai voltak. Talán a háborúk hiányát érezte, vagy inkább a nemzetközi érdeklődés középpontjába szeretett volna még inkább bekerülni. Zubovits terve szerint az ötszáz válogatott bátor beduinnal kivonult volna Omdurmanba, a máhdi székhelyére, ahol általában kevés őrség maradt, amikor a máhdi a pénteki szokásos mohamedán szertartást végzte. Ekkor Zubovits bevárta volna a kedvező pillanatot, hogy rajtuk üssön és elrabolja a máhdi kegyencnőit. Rabjaiért cserébe kérte volna a keresztény foglyokat.^[56]

Az angolok attól tartottak, hogy esetleg más célok is lehetnek a kapitány vállalkozása mögött, amelyek veszélyeztetnék az angolok helyzetét Egyiptomban. Lord Cromer kormányzó határozottan kijelentette, fegyveres erővel is megakadályozza, hogy Zubovits átlépje a határt. Valóságos diplomáciai tárgyalásokba kezdtek egy magánemberrel, és felügyelet alatt tartották, minden lépésére vigyáztak. Zubovitsnak rengeteg pénzébe került a végül meg nem valósult vállalkozás. Csapatát több mint egy hónapig fenntartotta, s egész családja Kairóban tartózkodott, teljes háztartással.^[57]

[9]

Szudáni katonák, 1890-es évek
Kubinyi Ferenc Múzeum gyűjteménye, Szécsény

Az angol ellenállás miatt Zubovits a khedivéhez, [58] II. Abbas Hilmi alkirályhoz, [59] Izmail unokájához fordult, akivel igen jó viszonyt ápolt, de ő is azt tanácsolta, hogy ne szegüljön ellen az angolok akaratának. A kapitány tehát kénytelen volt meghátrálni. [60]

A *Budapesti Hírlap*ban közzétett, magyarázkodónak tűnő levelében is a khedive kívánságára és érdekeire hivatkozik a megíusult akcióval kapcsolatban. [61]

Kissé más megvilágításba helyezi az eseményeket egy korabeli szemtanú. Vilem Nemece cseh gyógyszerész emlékirataiban nem éppen úgy festette le Zubovits kapitány akcióját, mint a magyar sajtó. Nemece Európa-szerte ismert kalandornak titulálta Zubovitsot, aki Szudán megmentőjének nevezte magát, de azonnal hajlandó volt elfelejteni nemes küldetését, miután néhány pohár pezsgőt ivott Kairó éttermeiben. Nemece úgy vélte, a kairói európai társaság nem vette komolyan Zubovitsot, az angol kormányzat sem, noha a magyar sajtó úgy tüntette fel a kapitányt, mint a keresztény foglyok egyetlen reményét. Ezért aztán Zubovits hazautazott, majd a következő évben visszatért feleségével és sógornőjével, hogy jobb „hatást” érjen el. Mivel azonban hat hónap elteltével semmi nem történt, és a pénze is elfogyott, visszautazott Magyarországra. [62]

1895-ben a *Budapesti Hírlap* is tudósított az újabb próbálkozásról: Zubovits ismét expedícióra készült, és immár csak Neufeldet kellett kiszabadítani, mivel Slatin időközben megmenekült. [63] A tervezett akció során a khedive, Abbas Hilmi alkirály kedvesen fogadta Zubovitsot, sőt közbenjárására annak barátait [64] is meghívta birtokára, ahol megmutatta gazdaságát. A magyaroknak is feltűnt a khedive Zubovitssal szembeni nyájas viselkedése, ami abban is megnyilvánult, hogy folyamatosan a „lieber Zubovits” megszólítást használta. [65] Emögött az akció mögött viszont már nem lehetett komoly elhatározás, csak hírkeltési szándék.

Karl Neufeldet végül az angolok szabadították ki, amikor végzetes csapást mértek a máhdi seregeire 1898-ban. [66] Neufeld Egyiptomban maradt, legalábbis 1911 áprilisában Zubovits ott találta, amikor vadászat céljából Egyiptomban tartózkodott. Közös fotó is megörökítette a találkozást az egykori fogollyal. [67]

Zubovits Fedor és a kiszabadult Karl Neufeld
Tolnai Világlapja, 1911. április 30. 18. sz. 156.

A magyar lótenyésztés fellendítésének terve

Zubovits 1905-ben Triesztből visszatért szűkebb hazájába, és elsőször Alagon, majd Visegrádon telepedett le.

Az idősödő, közügyek iránt egyre inkább érdeklődő kapitány a lóversenyzés „megreformálását”, megváltoztatását tűzte ki célul. Ennek érdekében az Alagon rendezett lóversenyekről szerzett tapasztalatait terjedelmes tanulmányba foglalta, majd azt memorandum formájában Hentaller Lajos[68] képviselőn keresztül eljuttatta a képviselőházba. A memorandumból kiderül, miszerint csak azért telepedett le Alagon, hogy közelebbről tanulmányozhassa a futtatás szabályait és annak káros formáit. A legnagyobb problémának azt tartotta, hogy az ott letelepedett angol trénerek és zsokék, bukmékerék és fogadásokat közvetítő irodák egyáltalán nem voltak a jövedelműkhöz mérten megadóztatva. Nemzetietlen dolognak tartotta, hogy az angolok keresetének kilenczted része nem marad az országban. Indítványozta, hogy a Magyarországon lévő idomítótelepeken csak magyar trénerek kaphassanak koncessziót, illetve szót emelt a futtatásokon elkövetett szabálytalanságokról.[69]

Beadványa meghallgatásra talált, mivel a képviselőház megszavazta indítványát.[70] A lapok arról tudósítottak, hogy maga Zubovits Fedor is megjelent a képviselőház folyosóján, ahol a miniszterelnöknek, Wekerle Sándornak[71] magyarázta indítványát. A miniszterelnök támogatásáról biztosította annak érdekében, hogy a lóverseny intézménye a hazai lótenyésztés fejlesztéséhez is hozzájáruljon.[72]

Zubovits további terve a hazai lótenyésztést lendítette volna fel. Újból a nyilvánossághoz fordult, és publicisztikájában tette közzé elképzeléseit, kifejtve a hazai lótenyésztés problémáit, hiányosságait. Szerinte az apaállatok hiánya okozta a legnagyobb gondot. A megoldást a községi ménék létrehozásával és egy országos lótenyésztő egyesület felállításával képzelte el, amely segítene a gazdáknak az Afrikába, Fokföldre, Indiába, Sziámba és Dél-Kínába való exportálás terén. **(Lásd a 2. sz. dokumentumot!)**

Terve megvalósítása érdekében háromszor tett látogatást Egyiptomban,[73] majd a további utak folytatásához ismét Wekerle Sándor miniszterelnök segítségét kérte, konzulátusi levél kibocsátása végett. **(Lásd a 3. sz. dokumentumot!)** Az engedélyt megkapta, erről a közös külügyminiszter[74] által aláírt dokumentum is tanúskodik. **(Lásd a 4. sz. dokumentumot!)**

Az eddigi források alapján nem tudható, hogy milyen konkrét eredményeket sikerült elérnie; annyi bizonyos, hogy a durhami egyetem könyvtárának gyűjteményében fennmaradtak Zubovits Abbas Hilmihez intézett levelei. A khedivéhez Zubovits 1901–1914 között intézett személyes hangú leveleket, amelyek között fellelhető egy irat a kairói *Gezira* istállóval kapcsolatban is, amely szerint a lovakat onnan választották ki.[75]

A lovakhoz értő Zubovits még II. Abbas nagyatyját, Izmail khedivét szolgálva ismerhette meg az alkirály és Sefer pasa kiváló ménjeit az 1870-es években. Két évtizeddel később, Zubovits 1895-ös tervezett felszabadító akciójának idején – ahogy azt már említettük – az alkirály a kapitánynak köszönhetően magyarokat fogadott magángazdaságában bemutatva a ménest is. Az egyik vendég, Latinovits Géza[76] hosszú cikkében mesélte el az alkirálynál tett látogatásukat, és a különösen nagy becsben tartott lóistállót. **(Lásd az 5. sz. dokumentumot!)** Arról sajnos nincs információ, hogy milyen kézzelfogható eredménye lett a lótenyésztés Zubovits Fedor által elképzelt fellendítésének. Ha az életútja 1909–1911 közötti időszakát vizsgáljuk, akkor abból egyértelműen kiderül, hogy főként vadászattal és sólyomidomítással töltötte az idejét. Feltételezhető tehát, hogy nem sikerült valóra váltania elképzeléseit. 1911–1912 között haditudósítói munkát látott el, amelyben aktívan részt vett 1916-ig. Valószínűleg ekkor már lehetősége sem volt a megkezdett munkát folytatására. A jó kapcsolat azonban II. Abbas Hilmi khedivével megmaradt,[78] erről szintén egy levele tanúskodik, melyben az alkirály egészsége felől érdeklődött az ellene elkövetett merényletet követően.[79]

A világháború nagy változásokat hozott Zubovits Fedor életében is: az 1916-os nyugdíjazása után vagyonát elvesztve, korábbi életmódjához képest nagy szegénységben élte le hátralévő életét. Így már Afrikába sem utazott többé a betegségekkel küzdő, örnaggyá avanzsált kapitány.

Összegzés

A fentiekben elsősorban Zubovits Fedor afrikai tevékenységeit ismertettük, bár az ezek mögött meghúzódó motiváció pontos meghatározása nem mindig lehetséges. Ez leginkább a máhdi ellen tervezett akciójáról mondható el, amikor a „humanitást” valószínűleg felülírta a nemzetközi hírnév erősítésének szándéka.

Mint láthattuk, a kapitány különböző tevékenységei és az azokban megfogalmazott célok gyakran összerosódtak. Így például az 1900-as évekbeli vadászútjai keresztettk a lótenyésztés fellendítése és a sólyomidomítás meghonosítása iránti erőfeszítéseit, vagy azokkal párhuzamosak voltak.

Vadászatai során majd harminc éven keresztül az Atlasz-hegységtől Szudánig bejárta Afrikát, és így méltán helyet kaphatna nagy vadászaink sorában is, ám az utókor méltatlanul megfeledekezett személyéről. Valószínűleg azért, mert vadásztársaival ellentétben nem írt naplót, csupán néhány publicisztikában örököttette meg élményeit.

Dokumentumok

1.

Zubovits Fedor írása a Pesti Hírlapban az afrikai karavánokról

Budapest, 1911. március 12.

Élet a karaván úton[80]

[...] A karavánokat tehát én négy részre osztom, és pedig: első helyre sorozom a beduinok vadászkaravánjait, azután a nagykereskedők rendezett karavánjait, a gabona- és datolya szállító karavánokat, és végül az itt leírt „talmi karavánt”, amelynek genezise ez: A tudósok és Afrika-kutatók, a tudomány nagy úttörői, akik iránt hálával kell tartoznia az utóknak, a fent említett három karaván egyikéhez sem csatlakozhatnak, mert az ő utaik sem a kereskedelem, sem a vadászat területeit nem szelik, ők a tudomány útjain járnak. Rá vannak tehát szorulva a fővárosokból szervezett karavánokra. E tudósokat, kutatókat otthon fehér ruhás szűzek kísérik a vasúthoz, haragszó mellett, zsebeik tele official ajánlatokkal[81] a különféle konzulátusokhoz, amely konzulátusok azután hivatva volnának a tudósokat támogatni, útbaigazítani a karavánok nehéz és fáradtságos összeállításánál. Minekutána azonban a konzulátusoknak a karavánokról és a Saharáról annyi fogalmuk van, mint nekem arról, hogy Szent Dávid szombat estéjén mit citerál a holdvilágban, mert például gróf Széchenyi cairói főkonzulnak[82] karaván-útjai egy gummirádlison[83] történnék és pedig ebédétől vacsoráig, – tehát ezeket az urakat, ha ugyan volnának a magyarnak Sahara-kutatói, nagy komplementumok mellett[84] a konzulok kavaszokra[85] bízzák, akik azután finom számlák kíséretében vaktában nekifutnak a piramisoknak.

A gízéi piramisoknál vannak letelepedve majd 80 éve az ugynevezett szelid beduinok, akiket manapság talmi beduinoknak hívnak, ezek a föld legelvetemedettebb salakjai, akik mind el-bedaii-nek csúfolják magukat, gyermekkoruktól azonban egyéb foglalkozásuk nem volt, mint az idegeneket fosztogatni, a jó tüdejű gentlamaneket és misseket a piramisok tetejére hurcolni, és ha szerencsájuk volt, az elvetemedett európai dámák nimfomániáját szolgálni. A Saharában azonban legfőképpen a Napoleon-piramisig jutottak el, Gizehtől egy órájárása.

És kérem, ezek a dandy beduinok vállalkoznak elvezetni az utast akár Timbuktuig. És el is vezetik egész odáig, ahova szerződtek, mert találnak mindig egy szegény valóságos karavánvezetőt, akinek a kaftánja zsebében van az egész Sahara és Líbia s pontosabban ismer mindent, mint az angol Generalstab[86] összes kártyái.

A cairói járdatipró beduin tehát csak adja a „karaván seik”-et. Sátorban lakik, csibukol, parancsolgat. A tevehajcsárok is csak az ő csenevész rokonaiból vagy szegény bagarákból[87] vannak összeállítva, itt tehát rendről, vagy fegyelemről szó sem lehet.

Az ilyenek tehát két vezetője van, a cairói aszfalt-beduin, akiért az európai asszonyok már tilosba mentek és az a szegény bagoin vagy berberin, aki ott lovagol a karaván élén és vezet. Ezerkilencszázkettőben azonban végzetes lett az ily talmi seiknek a merész vállalkozása. Borkuba szerződött egy társasággal, szélhűdés érte a karavánvezetőt, és a tizenhat személyből álló társaság, kettőt kivéve, oda veszett.

A másik fajta karaván az egyiptomi sudori, darfori és algériai nagykereskedők rendezett és fegyelmezett karavánjai, amelyek óra pontossággal szelik a végtelen sivatagot. Oázistól-oázisig, napra, órára pontosan jelennek meg ők mindenütt, ahol várják őket.

A harmadik a gabona- és datolya-szállító karavánja. Ezeknek vezetői az élet legkeservesebb kenyeréért küzdenek, ott születnek a Sahara valamely oázisában és ott temeti el őket egy samun-fergeteg. Ez az ellentéte a talmi karavánnak, mert ez szóltan végzi keserves munkáját három piaszter napszámért.

A negyedik karaván a beduinoké, a sivatagok fejedelmeié, akik sajátjuknak tartják a pusztaságot, az afrikóktól kezdve föl egész Dar-Furig. Gyökeres ismerői a Saharának, Fezantól kezdve a Kufarah-oázis-archipelaguson át egészen Egyiptomig. Habozás nélkül megy Borkutól Omdurmanig. Ezeknek azonban két karavánjuk van. az egyik a törzskaraván, amely az asszonyok, gyermekek, az öregek, a vemhes állatok, galambok, csirkék, stb. utaznak. A beduin törzskaravánt a galambok, a ketreces teve fölött repülve, a tyúkok pedig bogarászva követik... A másik a könnyű vadász-karaván, amelyben csak a vadászok vesznek részt s amely naponta nyolcvan-száz kilométeres sebességgel halad, mindent felvadászva, ami útjába kerül. Sátort is csak egy-kettőt visznek magukkal, a sólymok, vagy a vadász-leopárdok részére. [...]

Forrás: Pesti Hírlap, 1911. március 12. 61. sz. 34–36.

2.

Zubovits Fedor levele Wekerle Sándor miniszterelnökhöz

Visegrád, 1908. december 18.

Nagyméltóságú Minister elnök Ur!
Kegyelmes uram!

Ép úgy amint sikerült az angol trénekeket hosszú munka után megadóztatni, azt hiszem ép így fog sikerülni a magyar lónak Afrikába a Fokföldre s. a. t. világpiacot nyitni azon irányban, amint azt mellékelt cikkben felemlítem.

E czélből és ez okból indulok tehát – most már harmadszor – Afrikába, és tekintve a haza érdekeit mély tisztelettel bátorkodom Nagyméltóságodhoz azon kérésem intézni, miszerint méltóztassék számomra, nehéz munkám meg könnyítése végett az Osztr. Magy. Consulátusokhoz egy nyílt levél kiadását kegyesen elrendelni.

Nagyméltóságodnak hódoló tisztelettel maradom alázatos szolgája

Zubovits Fedor kapitány

a vaskorona rend lovagja

Jelzet: MNL OL K 26 XLI–5803–1908 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Miniszterelnökség, Központilag iktatott és irattározott iratok, Vegyes ügyek (1908) – Eredeti, kézzel írt.

3.

Alois Lexa von Aerenthal közös külügyminiszter Wekerle Sándor magyar miniszterelnöknek címzett német nyelvű átiratának fordítása Bécs, 1908. december 23.

A Császári és Királyi Ház és a
Külügyek Minisztere 104928/2.

Hivatkozva a folyó hónap 19. napján 5803/M. E. (miniszterelnök) I. szám alatti becses megjegyzésére, bátorkodom csatoltan a kívánt ajánlólevelet[88] Zubovits kapitány számára alázatosan eljuttatni.

Öccsellenciájának, dr. Wekerle Sándor úrnak, császári és királyi titkos tanácsosnak, magyar királyi miniszterelnöknek Budapestre

Jelzet: MNL OL K 26 XLI-5803-1908 – Eredeti, német nyelvű, gépelt.

4.

Zubovits Fedor írása a Budapesti Hírlapban a magyar lótenyésztésről Budapest, 1908. november 21.

A magyar lótenyésztés

Szemere Miklós[89] országgyűlési képviselő, a kitűnő sportsman, nemrégiben memorandumot adott át a magyar zsoké-klub választmányának, amelyben érdekes megokolás kíséretében a telivér-tenyésztés fejlesztésének sok egészséges módját jelöli meg, nem is szólván beadványának arról a részéről, mely a hivatásos magyar lovasoknak akar otthont szerezni. Kétségtelen, hogy a beadvány elfogadása és ezzel a telivér tenyésztés tényleges fejlesztése nem marad egészen hatástalan általános gazdasági életünkre, de lényegében mégis inkább a lóverseny-ügy emelését célozza, holott a magyar lótenyésztésnek, mint ilyennek előmozdítása erősen számításba veendő gazdasági érdek.

Az angol lónak amúgy is sok barátja van a zsoké-klubban és a főúri körökben. A telivér tenyésztés hanyatlása ideiglenesen jelentkezhetik ugyan, a külföldre vándorolhatnak óriási versenydíjaink, de nyomban észreveszik a gyors intézkedés szükségességét vezető köreink és százezrekbe kerülő apaállatok importjával igyekeznek segíteni a bajon. Csak a magyar ló tökéletesítésével nem törődik senki és Szemere Miklós agítálása és tudása kell hozzá, hogy a magyar szem ne csak a turf-on, hanem a legelőn is gyönyörködhessek a lóban.

A magyar lótenyésztés fölvirágzása és fejlődése garanciája volna annak, hogy egy-két év múlva már nemcsak a lótenyésztő, de a kisbirtokos és a paraszt is, akinek csak egy pár lova van, pénzhez juthatna. Ezeket kellene fölírni tétlenségükből, hogy minden eszközt megragadjanak ahhoz, hogy könnyűszerrel juthassanak apaállatokhoz. Az állami méneket kivéve, Magyarországnak apaállatai úgyszólván nincsenek. Ezekhez azonban a nagy távolság miatt oly nehéz hozzájutni, hogy a kancatulajdonosok alig kereshetik föl, mert egy vagy két napot okvetlenül elveszítene az utánajárással, azonkívül megeshetik, hogy a legnagyobb munkaidőbe kétszer, sőt háromszor is meg kell tenniük az utat. Ilyen kalandozásra nem való a magyar gazda, és így történik, hogy az országban az anyakancák 60–70 százaléka meddő marad.

Egészen más volna, ha a lótulajdonos az apa mént a saját falujában, vagy legföljebb a szomszéd községben találná. És ez érthető is volna, ha minden nagyobb községnek nemcsak bikája, kanja, hanem községi ménje is volna. Igaz, hogy ezeket az apaméneket nem vehetnék Sir Tatton Sykes[90] seedmesi istállóiból, de majd csak kikerülnének most is, mint 1807-ben, amikor Luttmann Félixnek New Yorkba küldött kétszáz lováért már a hobokeni kikötőben formális harcot vívtak és óriási pénzen már a hajóról kapkodták el.

Tudom, hogy az itt megpendített terv már megvalósulása első stádiumában is sok akadályba fog ütközni. Mert azok a körök, amelyek jobban értnek a kokinkinai kakas[91] tenyésztéséhez, mint a lóhoz, csupa fontoskodásból pereaotfognak kiáltani az ideára,[92] amely nem az ő agyukban született. De a láрма el fog némulni, ha észreveszik, hogy helpyourself[93] emberekkel van dolguk, akik sem az ő pénzükre, sem az ő tudásukra nem szorultak. Mert fő ellenvetésük lesz: hol vesszük a pénzt, hol vesszük a tömérdek csődört és ki fogja azokat bevásárolni?

Válaszom, hogy pénz lesz, sőt már van rá. Állat is lesz elegendő, a bevásárlást pedig minden megyében kiküldött bizottság fogja végezni. Hála Istennek minden megyében van elég lóismerő sportsman, lótenyésztő celebritás, aki nem szorul a más tudására, tanácsára. Ezek majd a saját belátásuk szerint fogják bevásárolni az apaméneket.

Az elmondottak alapján indítványozom: alakítsunk egy országos lótenyésztő egyesületet a kisbirtokosok és a parasztagazdák érdekében, akinek nemcsak a tenyésztésnél, de a lényeg eladásánál is segítségükre leszünk. Meg fogjuk mutatni az útját annak, hogy Magyarország nem tud annyi lovat produkálni, amennyit évenként ki tudnánk küldeni Afrikába, a Fokföldre, Indiába, Sziámba és Dél-Kínába, készpénzfizetés mellett, kupec közvetítése nélkül. Nem telnék bele két esztendő, és kezeskedem érte, hogy mindezekről a területekről ki tudnák szorítani a hitvány ausztráliai lovat és világpiacot teremtenék a magyar munkáslónak.

Néhány hét múlva ismét kiutazom Afrikába és Indiába, hogy ott szerzett újabb tapasztalataimmal, tanulmányaimmal annál hathatósabban támogassam a tervet, amelytől lótenyésztésünk és lóexportunk intenzív föllendülését várom. Szívesen fogadom mindazok hozzájárulását, akik a nehéz munkában szellemileg, jó tanáccsal, új ideákkal támogatásomra jönnek, de szívesen állok én is a munka közkatonaí közé, ha vezető szerepre Szemere Miklós vállalkozik, akinek hozzájárulása első lépés volna a biztos siker felé.

Forrás: Budapesti Hírlap, 1908. november 21. 279. sz. 18.

5.

Latinovits Géza írása a lovakról a Vasárnapi Ujságban Budapest, 1895. április 21.

Magyarok a kehdive[94] előtt

[...] Előállott a kocsi, mely elé két hatalmas arabs csödör volt fogva. Gyönyörű nemes állatok voltak, ezekhez hasonlót ritkán láthatni, száraz fej,[95] pompás, arányos test, finom lábak, csupa tűz s ideg mind a kettő, egy másodpercig sem állnak nyugodtan. A két ló mesés értékű, mert még a régi, tiszta fajból származnak. A kocsi nagy angol „Mail Coatsch” nyolcnak kényelmes hellyel. A kehdiva a bakra ült, s maga hajtá lovait, még pedig kiváló ügyességgel. Útközben találkoztunk az országúton négy kocsival, melyekben szép angol nők ültek, kik felállva tisztelettel üdvözölték a fejedelmet, mit ő legszívesebben viszonzott, jól szemük közé nézve a szép hölgyeknek. A méneshez hajtott, mely egy óriási udvarban volt elhelyezve. Külön korlátok közt vannak az anyakanczák, csikók, paripák és mének. Szébbnél

szebb arabs és angol telivér lovak; sőt még magyar lovakból is van ott egy hatos fogat, melyet Zubovits szállított Magyarországból s kehdivé atyjának. Természetesen már vén lovak, de látszik, hogy nemes fajúak. Azonkívül van ott egy szürke ponny[96] ezen a kehdivé lovagol naponként. Kítűnt egy pompás 16 markos fekete arabs csődör, mintája a nemes lónak. Van ott még számos kettős, négyes fogat, szebbnél szebb állatok jól összefogva és betanítva. Az istállók mintaszerűen vannak felszerelve. Magas, tágas helyiségek keramittal burkolva. Minden lónak külön szakasza, öntöttvas oszlopokkal, porcellán evőmedencékkel. A lovászmesterek, lovászok és kocsisok részint angolok, részint franciák és egyiptomiak. Mindannyi a legtökéletesebb rendre szoktatva. Esténként váratlanul meg szokta lepni a kehdivé az istálló személyzetét, hogy kiki a helyén van-e? [...]

Forrás: *Vasárnapi Ujság*, 1895. április 21. 16. sz. 2.

[1] Giuseppe Garibaldi (1807–1882): olasz hazafi, tábornok, az egységes Olaszországért harcoló hadsereg egyik vezéralakja.

[2] VII. Ferdinánd spanyol király trónkövetelő öccsének, a későbbi V. Károly követői. A trónviszály miatt két alkalommal tört ki háború. Az első karlista háború 1833–1840 között, a második 1875–1876 között zajlott. Utóbbi „V. Károly” unokájának visszatérése miatt robbant ki, akit Baszkföld is támogatott. A karlisták legyőzetésük után Franciaországba menekültek.

[3] A Mentananál vívott csatában fogságba is esett. Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL), Jeszenszky István közjegyző iratai, Okiratok (továbbiakban: VII. 216. a.), 1907, 051; Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Levéltár, AKVI 30996. Zubovics Fedor minősítési lapja.

[4] LEIDENFROST GYULA: Tengeri krónika. Adatok a magyar tengeri sporthajózás történetéből. In: *A Tenger*. Szerk. Koch Nándor. VII–XII. 1936, 63–64.

[5] Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára, Visegrád nagyközség iratai (V. 1163), Képviselőtestületi jegyzőkönyv, 1908. 06. 23., 8/1908. sz.

[6] Johann Wilczek (1837–1922): osztrák sarkkutató, legfőbb támogatója az osztrák–magyar északi sarki expedíciónak 1872–1874 között, melynek eredményeként az északi sarkkörön túl új földrészt fedeztek fel, melynek a Ferenc József-föld nevet adták.

[7] Zubovics Fedor. *Nógrádi Lapok*, 1874. november. 15. 46. sz. 2–3.

[8] Koscielszky László (1829–1895): lengyel származású gróf. Először a porosz hadseregben szolgált, majd onnan kilépve Törökországba ment, ahol Abdul Maksud szultán bizalmába fogadta, pasává nevezte ki, és őt bízta meg, hogy Kossuth Lajost és emigráns társait Plevnából Konstantinápolyba kísérelje. A szultán halála után Izmail egyiptomi alkirály szolgálatába állt, s mint pénzügyminisztere elősegítette a Szezei-csatorna építését. Lásd Sefer Pasa gyűjteménye. *Vasárnapi Ujság*, 1899. február 19. 8. sz. 122.

[9] Izmail pasa (1830–1895): 1863-tól Egyiptom alkirálya (khedive). Uralkodása alatt országa jelentősen eladósodott, majd angol nyomásra a szultán 1879-ben lemondatta.

[10] Zubovics Fedor. *Nógrádi Lapok*, 1874. november. 15. 46. sz. 2–3.

[11] Klapka György (1820–1892): az 1848–49-es forradalom és szabadságharc egyik kiemelkedő honvédtábornoka. A szabadságharc leverése után a komáromi erőd feladásáért cserébe a helyőrség tagjainak menlevelet eszközölt ki az osztrákoktól. Emigrációja során élt Londonban, Párizsban, Lipszében, és Genfben. Részt vett az itáliai magyar légió megszervezésében. Kossuth Lajossal, Teleki Lászlóval megalakította a Magyar Nemzeti Igazgatóságot, amely az emigráns magyar kormány szerepét töltötte be. A kiegyezés után hazatért Magyarországra.

[12] Zubovics májusban érkezett Klapka tábornokkal Európába Egyiptomból. *Budapesti Közlöny*, 1874. november 19. 265. sz. 2135.

[13] Abdul Maksud (1823–1861): 1839-től haláláig volt az oszmán birodalom szultánja. A magyar szabadságharc leverését követően az emigránsokat, menekülteket részvétellel fogadta, az orosz és osztrák követelések ellenére a kiadatásokat visszautasította.

[14] LENGYEL TAMÁS: Klapka György emlékiratai és emigrációs működése. Bp., 1936, 61. Klapka 1873-ban anyagilag tönkrement ezért Egyiptomban próbált szerencsét, serföldét és jeggyárat alapított Kairóban. Lásd Klapka György hagyatéka. *Népszabadság*, 1969. február 22. 44. sz. 7.

[15] 1867. november 3-án a Mentana melletti csatában vett részt, majd, mint már említettük, fogságba esett. BFL, VII. 216. a., 1907, 051.

[16] Zubovics Fedor honvéd hadnagy Béctől Párizsig való rendkívüli utazása. Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár. Pny. 3582–46/11.

[17] Izmail detronizálása azért következett be, mert az 1860-as évektől a brit tőke erőteljesen jelen volt Egyiptom modernizálásában. Az Oszmán Birodalom hatalma ekkorra már csak névleges volt a terület felett. A Szezei-csatorna építéséhez felvett kölcsönök kamatait az alkirály nem tudta visszafizetni, ekkor szerezte meg Anglia a részvények többségét, ezzel együtt a vízi út fölötti uralmat. Az eladósodott khedivét végül 1879. április 2-án mondaták le fia, Tevfik pasa javára. 1882-ben Arabi ezredes puccsának leverése után az angolok Egyiptom élére főkonzult állítottak, megőrizve annak látszatát, hogy nem vált angol gyarmattá, bár a konzul csak akkora hatáskörrel rendelkezett, mint egy alkirály. 19. századi egyetemes történet 1789–1890. Szerk. VADÁSZ SÁNDOR. Bp., 1998, 165–166.; *A Pallas Nagy Lexikona*, 9. kötet, 1895, 743–744. Ismail pasa.

[18] A Scarabeus. Zubovics Fedor kapitány Egyiptomban. *Tolnai Világlapja*, 1910. május 15. 20. sz. 1121–1122.

[19] *Budapesti Közlöny*, 1874. november 19. 265. sz. 2135.

[20] Eredeti levél a Balkánról. *Nógrádi Lapok*, 1877. augusztus 16. 32.

[21] LENGYEL: i. m. 61.

[22] Találmányának köszönhetően 1884-ben megkapta a címzetes századosi rangot.

[23] FEDOR VON ZUBOVITS: *The Automatic Seninels and Land Torpedoes*. Trieste, 1902.

[24] *Il Piccolo della Sera*, 1888. február 7. 2.; *Il Piccolo della Sera*, 1889. július 8. 2.; *Il piccolo della Sera*, 1889. augusztus 8. 2.

[25] Zubovics Fedor 1915-ben készült végrendelete. BFL, Hedry Aladár közjegyző iratai, Okiratok (VII. 171. a.), 1907, 051.

[26] A Zubovics cikkeiben szereplő hely- és személyneveket betűhíven közlöm.

[27] Vadászat a Nilus környékén. *Vadász-Lap*, 1888. március 25. 9. sz. 113.

[28] Osman Digna (1840 k.–1926): a szudáni vallási és politikai vezető, Muhammad Ahmed tábornoka volt, számos csatában vett részt az angol–egyiptomi seregek ellen.

[29] Vadászat a Nilus környékén. *Vadász-Lap*, 1888. március 25. 9. sz. 113.

[30] Valószínűleg váltóláz, más néven malária.

[31] *Fővárosi Lapok*, 1889. március 1. 59. sz. 435.

[32] Zubovics Fedor Afrikában. *Pesti Hírlap*, 1892. február 26. 57. sz. 6.

[33] Zubovics Afrikában. *Pesti Hírlap*, 1892. március 8. 68. sz. 7.

[34] Zubovics Fedor Szudánban. *Losonc és Vidéke*, 1902. február 2. 5. sz. 2.

[35] Élet a karaván úton. *Pesti Hírlap*, 1911. március 12. 61. sz. 34–36.

[36] *Tolnai Világlapja*, 1906. február 25. 9. sz. 350.

[37] *Vadász-Lap*, 1910. április 5. 10. sz. 132–133.

[38] Élet a karaván úton. *Pesti Hírlap*, 1911. március 12. 61. sz. 34–36. Széchenyi Zsigmond szafari-leírásaiban hasonló részletességgel számolt be a karavánok napirendjéről.

[39] Egyaránt irányult a megfelelő mennyiségű hús beszerzésére a kísérő személyzet számára, illetve a trófeák megszerzésére. RÉGI TAMÁS: Vadászok és vadászók. Vadász kultúra és gyarmatosítás a 20. század első felében Kelet-Afrikában. *BUKSZ*, 2007. 2. sz. 151.

[40] *Vasárnapi Ujság*, 1911. április 2. 14. sz. 267.

[41] Élet a karaván úton. *Pesti Hírlap*, 1911. március 12. 61. sz. 34–36.; Solyomvadászat Afrikában. *Pesti Hírlap*, 1911. március 19. 67. sz. 33–34.

[42] Uo.

[43] *Tolnai Világlapja*, 1910. május 1. 18. sz. 983–984.

[44] Theodore Roosevelt (1858–1919): az Amerikai Egyesült Államok 26. elnöke 1901–1909 között. Számos vadászaton is részt vett Afrikában, melyeket elbeszéléseiben megörökített.

[45] *Tolnai Világlapja*, 1910. május 1. 18. sz. 983–984.

[46] A beduin. Egyiptomi levél. *Pesti Hírlap*, 1911. február 5. 31. sz. 65–66. Az *Afrika-kutató* és *Afrika-vadász* fogalmak a 19. században még gyakran összehasonlítottak.

[47] Kitterberger Kálmán (1881–1958): Afrika-kutató, vadász és természettudományi író. A *Nimród* vadászújság főszerkesztője volt 1920–1948 között.

[48] Széchenyi Zsigmond (1898–1967): az egyik legismertebb magyar vadász, élményeit számos könyv kiadásával tette közkincsé.

[49] Zubovits Fedor hagyatéka. *Az Ujság*, 1923. március 2. 49. sz. 2.

[50] Mohammed Ahmed (1844–1885): Szudánban az 1880-as években ruházta magára a *máhdí* szerepet. Egyiptomi adókezelő volt Szudánban, majd vizzályba keveredett a helytartóval. Fanatikus hívei igaz prófétának tartották, derviseivel megkezdte a harcot az egyiptomi és angol helytartóság tisztviselői és katonái ellen. Gordon tábornok eleste után a máhdí a táborában terjedő járványba halt bele. *A Pallas Nagy Lexikona*, 1896. 12. kötet, 199. *Máhdí* címszó. SÍK ENDRE: Fekete Afrika története. I. kötet. Bp., 1964, 373.

[51] Charles George Gordon (1833–1885): brit politikus és hadvezér. Részt vett a brit gyarmatszerzési háborúkban. 1873-ban került Egyiptomba, és az alkirály kérésének eleget téve kiterjesztette Egyiptom déli határait. Háborút folytatott az arab rabszolga-kereskedők ellen, és a keresztény hit terjesztését is célul tűzte ki. 1877-ben az alkirály pasa ranggal jutalmazta, és a szudáni tartományok fő kormányzójává nevezte ki. 1882-ben angol tábornok lett, majd Fokföldre helyezték. A Közép-Afrikában kitört Máhdí-felkelés az egyiptomi és az angol befolyást is veszélyeztette, ezért Gordont 1884-ben visszaküldték a szudáni Khartumba. Az angol kormány késve küldte csapatait Gordon segítségére, aki 1885. január 26-án megütközött a máhdista felkelőkkel, és a harcokban életét veszítette. *A Pallas Nagy Lexikona*, 1894, 8. kötet, 117–118. *Gordon pasa* címszó.

[52] SÍK: i. m. 374.

[53] Rudolf Carl von Slatin (1857–1932): osztrák kereskedelmi ügynökként került Kairóba az 1870-es években. Utazóként Gordon pasától kért engedélyt, hogy Szudán határárt átlépje, de közben visszatért Bécsbe, majd részt vett Bosznia okkupációjában. Ezután utazott Khartumba Gordon tábornok meghívására, ahol először pénzügyi felügyelői állást kapott, majd Nyugat-Darfur kormányzója lett. *A Pallas Nagy Lexikona*, 1897, 15. kötet, 38. *Slatin bej* címszó.

[54] Karl Neufeld német mérnök és vállalkozó volt Asszuánban, aki 1886-ban került a máhdista vezető fogságába Szudánban, amikor Neufeld a máhdí-ellenes araboknak fegyvereket akart becsempészni. Először halálra ítélték, majd amikor fogvatartója megtudta, hogy Neufeld puskaport tud gyártani, megkegyelmezett neki, majd kétszáz korbácsütés után 12 évig sínylődött a kegyetlen kalifa fogságában. Cáfolat Afrikából. *Budapesti Hírlap*, 1894. február 22., 53. 15.

[55] Zubovits Fedor Afrikában. *Budapesti Hírlap*, 1893. december 20. 351. 6.

[56] Slatinon és Neufelden kívül még néhány százan voltak rabságban.

[57] Magyarok a khedive előtt. *Vasárnapi Ujság*, 1895. április 21. 16. sz. 250–252.; *Pesti Hírlap*, 1894. március 2. 61. sz. 11.; Zubovits Fedor afrikai expedíciója. *Pesti Hírlap*, 1894. március 14. 73. sz. 10.

[58] Egyiptomi török alkirály.

[59] II. Abbas Hilmi (1874–1944): 1892–1914 között Egyiptom alkirálya. Uralkodása idején országa brit megszállás alatt állt, amivel nem értett egyet, ezért számos konfliktusba került a gyarmatosítókkal.

[60] Zubovics tervei. *Budapesti Hírlap*, 1894. március 2. 61. 9.

[61] Levele dr. Molnár Albertnek íródott az expedíció meghiúsulásáról. Ebben Zubovits leírja, hogy az angolok határozatát csak akkor fogadta el, amikor a „gyémántlelkületű ifjú vicékirály” kérte arra, hogy ne szegüljön ellen az angol katonai hatalom határozatának. Ezt ő megtette, de csak azért, hogy ne okozzon újabb problémákat a zaklatott ifjú fejedelemnek. Zubovits Fedor afrikai expedíciójáról. *Budapesti Hírlap*, 1894. március 13. 72. sz. 8.

[62] VILEM NEMEC: *Twenty Five Years in Africa*. Mustang, Oklahoma, 2011, 90.

[63] Zubovits a máhdí ellen. *Budapesti Hírlap*, 1895. március 28. 85. sz. 8. Slatin szabadulása után megírta emlékiratát, amely a szudáni eseményeket és Abdullah kalifa udvarát is részletesen bemutatja.

[64] Gr. Wenkheim Henrik, Pongrácz Jenő, Kraszcserics cs. és kir. sorhajó hadnagy, Wahrmann Ernő és Latinovits Géza.

[65] Magyarok a khedive előtt. *Vasárnapi Ujság*, 1895. április 21. 16. sz. 250–252.

[66] Az 1898. szeptember 2-án megívott omdurmani csatában Lord Kitchener leverte a dervisek seregeit. *VADÁSZ*: i. m. 167.; Kitchener megtorlasképpen Gordon tábornok haláláért, leromboltatta a máhdí mauzóleumát és hamvait a tengerbe szóratta. Abdullah kalifa 1899 novemberében esett el az angolok elleni újabb harcokban. SÍK: i. m. 377.

[67] Tizenkét évig a máhdí foglya. *Tolnai Világlapja*, 1911. április 30. 18. sz. 1056.

[68] Hentaller Lajos (1852–1912): újságíró, országgyűlési képviselő. 1877-től különböző lapok szerkesztőségében dolgozott, Kossuth lelkes híve volt. 1881-től több ciklusban országgyűlési képviselőnek választották.

[69] *Budapesti Hírlap*, 1906. június 3. 151. sz. 4–5.; *Népszava*, 1906. május 29. 126. sz. 9.

[70] Képviselőházi Napló, 1906, III. kötet. 1906. október 10 – november 14. 312.

[71] Wekerle Sándor (1848–1921): pénzügyminiszter 1889–1895 között, majd három alkalommal miniszterelnök (1892–1895, 1906–1910, 1917–1918).

[72] Zubovits Fedor Wekerlénél. *Békésmegyei Közlöny*, 1906. november 15. 95. sz. 3.; A képviselőház ülése. *Pesti Napló*, 1906. november 15. 314. 3.

[73] *Budapesti Hírlap*, 1908. március 6. 58. sz. 7.

[74] Alois Lexa von Aerenthal (1854–1906): az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztere 1906–1912. között.

[75] Durham University, Library Special Collections, Abbas Hilmi II. papers. (HIL 265/1–2.)

[76] Latinovits Géza (1863–1920): jogi tanulmányait Bécsben és Budapesten végezte, majd tartalékos tisztje lett a Budapesti cs. és kir. 4. sz. huszárezrednek. Bács megye tiszteletbeli főjegyzője, a Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat alelnöke, régészeti kutatásokat is folytatott a vármegye területén. 1890-ben kezdte meg nagy külföldi utazásait. Hazatérése után, 1897-ben Bács városa országgyűlési képviselőnek választotta.

[77] Haditudósítói tevékenységének kifejtése külön tanulmányt érdemelne.

[78] Érdekes magyar vonatkozása is van II. Abbas Hilmi életének, ugyanis második felesége a magyar származású, de Philadéphiában született Szendrői-Török May grófkisasszony volt, aki a nevelőapjának, a felfaláló Puskás Tivadarnak köszönhetően sokat utazott, és sok „érdekes” emberrel találkozott. Az egyiptomi herceg és May a bécsi Theresianum bálján találkozott először, ahol May bátyja és az egyiptomi herceg tanult. Házasságuk azonban nem volt hosszú életű, mindössze három évig tartott (1910–1913). Az alkirály egykori felesége azonban a Djavidam Hanum nevet viselte élete hátralévő részében, és kiadta emlékiratait is. Lásd DUNAI ANDREA: Magyar Khedive feleség a Nílusnál. http://eletmod.transindex.ro/?cikk=13561&fb_comment_id=10150097009423187_10152616059488187 [10] (Utolsó letöltés: 2018. 10. 28.)

[79] Durham University, Library Special Collections, Abbas Hilmi II. papers. (HIL 265/3–10, 33–4). A merényletet egy egyiptomi diák követte el Konstantinápolyban, 1914 júliusában. II. Abbas ugyanis nem értett egyet az angolok Németországnak szóló (Egyiptom nevében is megtett) hadüzenetével, s megpróbálta helyreállítani a *status quo*t, ezért a gyarmatosítók 1914 decemberében leváltották.

[80] A dokumentumokat az eredeti helyesírás szerint, betűhíven közöljük.

[81] Hivatalos ajánlatokkal.

[82] Széchenyi Lajos gróf (1868–1919): 1892-ben lépett külügyi szolgálatba. Brüsszelben, Washingtonban, Rómában, Szentpéterváron és Londonban teljesített szolgálatot. 1909-ben vette át a kairói diplomáciai ügynökség és főkonzulátus vezetését.

[83] Kétfogatú, gumikerekű kocsi.

[84] Elismerés mellett.

[85] Fegyveres szolgálta.

[86] Vezérkar.

[87] Szudáni törzs.

[88] Nem található az iratok között.

[89] Szemerei Szemere Miklós (1856–1919): író, jogász, diplomata, császári és királyi kamarás, valamint országgyűlési képviselő. Több híres versenystállója volt.

[90] Sir Tatton Sykes báró (1772–1863): angol földbirtokos és versenyló-tenyésztő.

[91] Cochin nevű tyúkfajta, amely Kínából származik.

[92] Azaz: „Vesszen az ötlet!”

[93] Help yourself (ang.) = szolgálj ki magad.

[94] Azaz khedive.

[95] A lovak fizikai tulajdonságainak leírásánál a „száraz fej” a nemes, arányos, széles koponyát jelenti, amelyen a bőr vékony, rugalmas, és a csonttétek jól látszanak.

[96] Póniló.

Címkék:

[Afrika](#) [11]

[vadászat](#) [12]

[lőtenyésztés](#) [13]

[súlyomidomítás](#) [14]

[háború](#) [15]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 1. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/zubovits-fedor-huszarkapitany-afrikai-kalandozasai>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/zubovits-fedor-huszarkapitany-afrikai-kalandozasai>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1._kep.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2._kep.jpg

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3._kep.jpg

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4._kep.jpg

[6] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/5._kep.jpg

[7] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/6._kep.jpg

[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/7._kep.jpg

[9] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/8._kep.jpg

[10] http://eletmod.transindex.ro/?cikk=13561&fb_comment_id=10150097009423187_10152616059488187

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/afrika>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vadaszat>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/lotenyesztés>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/solyomidomitas>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/haboru>